

Отримано: 02.01.2025

Прорецензовано: 11.01.2025

Прийнято до друку: 20.01.2025

e-mail: roksolana.mazurok@oa.edu.ua

DOI: 10.25264/2409-6806-2025-36-145-150

Мазурок Р. Особливості функціонування польськомовних початкових шкіл на території Волинського воєводства в міжвоєнний період. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. Острог, 2025. Вип. 36. С. 145–150.

УДК 94(477)«1921–1939»

**Роксолана Мазурок**

## ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛЬСЬКОМОВНИХ ПОЧАТКОВИХ ШКІЛ НА ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНСЬКОГО ВОЄВОДСТВА В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

*У статті розглянуто особливості організації польськомовних початкових шкіл у Волинському воєводстві в міжвоєнний період. На основі аналізу освітнього законодавства Другої Речі Посполитої та архівних документів здійснено спробу охарактеризувати стан державних «повшехних» шкіл. На прикладі окремих закладів початкової освіти висвітлено основні проблеми, з якими зіткнулися польські правлячі кола під час реалізації своєї політики у Волинському шкільному окрузі. Звернено увагу на той факт, що запровадження утравквістичних шкіл було спрямоване на посилення асиміляційного тиску на національні меншини.*

**Ключові слова:** Друга Річ Посполита, Волинське воєводство, міжвоєнний період, початкове шкільництво, утравквістичні школи.

**Roksolana Mazurok**

## PECULIARITIES OF THE FUNCTIONING OF POLISH-LANGUAGE PRIMARY SCHOOLS IN THE TERRITORY OF THE VOLYN VOIVODESHIP IN THE INTERWAR PERIOD

*The article examines the peculiarities of the organization of Polish-language primary schools in the Volyn Voivodeship in the interwar period. Based on the educational legislation of the Second Polish Republic and archival documents, an attempt is made to analyze the state of public schools. The main problems faced by the Polish ruling circles in implementing their policy in the Volyn school district are highlighted on the example of individual primary education institutions. Attention is drawn to the fact that the introduction of bilingual schools was aimed at increasing assimilation pressure on national minorities.*

**Keywords:** Second Polish Republic, Volyn voivodeship, interwar period, elementary schooling, bilingual schools.

Організація початкового шкільництва була одним із складних завдань, що постало перед відродженою польською державою. Потреба уніфікувати освітню систему усіх приєднаних регіонів, у тому числі й Волинського воєводства, була на порядку денному. Це зумовлювалося насамперед тим, що тривалий період Волинь перебувала у складі різних держав з їхніми освітніми системами. Очевидною проблемою був недостатній ступінь інтеграції різних частин Польщі в єдине ціле. Керуючись загальнопольськими законами, початкові школи мали виховувати нове покоління свідомих громадян Другої Речі Посполитої і сприяти асиміляційним процесам у середовищі національних меншин, що проживали на території Волинського воєводства.

Помітний внесок у вивчення освітніх змін міжвоєнного періоду здійснили як українські, так і польські дослідники. Питання шкільництва Волинського воєводства було об'єктом наукової зацікавленості Юрія Крамара [7] та Андрія Нагірняка [8]. Польські історики Малгожата Ольшевська [12], Кароль Санойца [13], Клеменс Тшебятковський [17] вивчали у своїх працях проведення освітніх реформ Другої Речі Посполитої у міжвоєнний період з огляду на міжнаціональні відносини у східних воєводствах. Натомість малодослідженими залишаються проблеми організації початкової освіти, характеристика становища матеріально-технічної бази, аналіз рівня навчальної та виховної складових у так званих «повшехних» школах у Волинському воєводстві.

Мета статті – висвітлити особливості організації та функціонування державних початкових шкіл, що діяли на території Волинського воєводства в міжвоєнний період.

Після включення Волині до складу Другої Речі Посполитої органи державної або місцевої влади створювали початкові, середні та професійні школи скрізь, де це було можливо. Цей процес відбувався набагато простіше у містах та містечках. Значно гіршою була ситуація в селах, де заснування шкіл часто ініціювали різні товариства, такі як Польська шкільна матиця або Товариство підтримки будівництва державних початкових шкіл. Через деякий час ці освітні заклади переходили під опіку місцевої влади. Однак це залежало від кількості дітей, які відвідували школу, фінансових можливостей чи забезпечення належної кількості вчителів.

Базовим документом, що регулював організацію початкових шкіл, був відомий «закон Ксаверія Прауса» від 1918 р. [17, с. 51]. Його розробник – перший міністр віросповідань і народної освіти Ксаверій Праус. Положення закону неодноразово обговорювалося на вчительських з'їздах. Зокрема, на одному з них у Варшаві 14–17 квітня 1919 р. було остаточно прийнято проєкт семирічної початкової школи з правом безкоштовного навчання [10, с. 97]. Важливим моментом стала також презентація Міністерством віросповідань і народної освіти (МВіНО) засад урядової освітньої ідеології. З доповідей учасників було зрозуміло, що міністерство прагне виховання молодого покоління в національному, патріотичному дусі, в дусі любові до Батьківщини. Ще напередодні вчительського з'їзду, 7 лютого 1919 р., запроваджено Декрет про «Всезагальну обов'язкову семирічну освіту», згідно з яким у Польщі вводилося обов'язкове навчання у семирічній школі [9]. Крім того, документ передбачав відкриття початкових шкіл у кожному населеному пункті, де чисельність дітей віком від 7 до 14 років була не меншою 40. Однак допоки відкриваються нові школи, можуть функціонувати наявні заклади з обов'язковим чотирирічним та додатковим трирічним навчанням або обов'язковим п'ятирічним і додатковим дворічним. Дослідник Ю. Крамар виокремлює низку недоліків Декрету 1919 р., а саме: «положення Декрету про дозвіл організації шкіл із чотири–та п'ятирічним терміном навчання, а також можливість обов'язкового навчання поза школою створювало зручні умови для маніпуляцій, що в цілому порушувало принципи демократичної освіти» [7, с. 171]. Втілення цього закону на практиці означало функціонування двох типів шкіл для різних суспільних верств: семирічна школа була доступною для нижчого соціального рівня та восьмирічна школа, де навчалися діти з привілейованих верств населення. На території Волинського воєводства окремі постанови Декрету 1919 р. поширювалися аж в 1928 р. [17, с. 52].

Слід зауважити, що польські освітні закони регулювали питання виконання учнями шкільного обов'язку. Набір дітей до школи тривав щороку до кінця. Всі зараховані учні були зобов'язані регулярно відвідувати школу з початку вересня до кінця червня. Моніторинг відвідування дітьми школи здійснював учитель, який з'ясовував причини відсутності й нагадував батькам про необхідність дотримання обов'язкового відвідування дитиною школи, а також роз'яснював їм наслідки нехтування цим обов'язком. Юридична відповідальність за недотримання обов'язкового шкільного навчання покладалася на батька дитини, а в разі смерті батька або позбавлення його батьківських прав – на матір дитини, а в разі смерті обох батьків або позбавлення їх батьківських прав – на опікуна. За приховування дитини від вступу до школи або за невідправлення її до школи без законних причин передбачено покарання у вигляді позбавлення волі або штрафу [9, с. 196]. Під час архівних пошуків знайдено протоколи викликів батьків до шкільного інспектора в Костопільському повіті для з'ясування причин невідвідування школи дітьми. Наприклад, у селі Мокре шкільний інспектор викликав Гелену Бочковську, чий син без поважних причин пропустив у квітні 1934 р. 19 днів. У протоколі зазначено, що мама учня не з'явилася для вияснення причин, тому їй було заочно призначено покарання у вигляді 4 злотих штрафу або 2 дні арешту [3, арк. 77].

Одним із важливих завдань, над яким працювала польська влада, було збільшення кількості семикласних шкіл на Волині. Проте результати не завжди були успішними, оскільки умовою появи таких закладів мала бути кількість дітей не менше трьохсот у шкільному окрузі. Крім того, перешкодою на шляху до уніфікації освітньої системи були значні відмінності у навчальних програмах шкіл вищого і нижчого рівнів. Шкільна освіта не служила всім верствам суспільства однаково, завдаючи шкоди насамперед сільським дітям, приреченим здебільшого на навчання у школах найнижчого рівня [7, с. 20]. Отже, найбільшу чисельність серед початкових шкіл у Волинському воєводстві становили одно–та двокласні школи. Підтвердженням цього можуть слугувати статистичні дані за 1925–1926 навчальний рік (таблиця 1).

Таблиця 1

**Кількість державних початкових шкіл у повітах Волинського воєводства  
за ступенем організації у 1925–1926 н. р. (місто і село) [16, с. 153]**

| Назви повітів   | Усіх шкіл | 1–кл | 2–кл | 3–кл | 4–кл | 5–кл | 6–кл | 7–кл |
|-----------------|-----------|------|------|------|------|------|------|------|
| Дубенський      | 127       | 93   | 24   | 3    | 4    | —    | —    | 3    |
| Горохівський    | 56        | 33   | 13   | 5    | 2    | 1    | —    | 2    |
| Костопільський  | 109       | 83   | 11   | 3    | 3    | 1    | —    | 2    |
| Ковельський     | 106       | 68   | 20   | 8    | 1    | 1    | 1    | 7    |
| Кременецький    | 140       | 85   | 35   | 3    | 6    | 1    | 2    | 8    |
| Любомльський    | 44        | 26   | 13   | 2    | 2    | —    | —    | 1    |
| Луцький         | 184       | 142  | 20   | 9    | 4    | 3    | 1    | 5    |
| Рівненський     | 146       | 101  | 20   | 4    | 3    | 2    | 5    | 11   |
| Володимирецький | 84        | 62   | 11   | 4    | 1    | —    | —    | 6    |
| Здолбунівський  | 86        | 35   | 27   | 6    | 9    | 3    | 1    | 5    |

Упровадження обов'язкового початкового навчання у Волинському шкільному окрузі супроводжувалося низкою проблем. По-перше, бракувало приміщень для занять, частими були випадки проведення уроків у селянських садибах. Помітною була нестача вчительських кадрів і матеріального забезпечення загалом. У зв'язку з фінансовими труднощами завдання організації початкових шкіл держава покладала на місцеві органи самоврядування, що були представлені гмінними та повітовими радами [8, с. 95].

Варто зазначити, що на початку 1920-х рр. проблему відсутності та нестачі шкіл вирішували шляхом оренди приватних приміщень для проведення навчальних занять. Прикладом може слугувати Луцька семикласна початкова школа імені Яховича, що знаходилася на вулиці Ягелонській у приватному будинку № 113, власником якого був Ісаак Корчемний. Нами було знайдено звернення І. Корчемного від 5 червня 1922 р. до Луцького магістрату з проханням виплатити кошти за оренду та відремонтувати частину будинку, яка відведена для школи. Зі слів власника дізнаємося, що у будинку 12 кімнат, кухня і 4 коридори, з них школа займає 7 кімнат для 7 класів, 1 кімната відведена під рекреаційний зал, 1 – для канцелярії, 1 – для прибиральниці, 2 кімнати з кухнею – для директора. У зверненні зазначалося, що в іншому крилі будинку дві кімнати повністю знищені у зв'язку з тим, що вони використовуються під дровитню. Також у деяких кімнатах немає підлоги, вікон, пошкоджений дах [2, арк. 56]. Тому І. Корчемний вимагав не лише негайного ремонту, але й призначити техпрацівника, який мав слідкувати аби учні не нищили будинку. У відповідь на це звернення магістрат доручив міському інженеру оглянути приміщення і скласти кошторис на будівельні потреби. Спільно з директоркою школи ім. Яховича інженер підтвердив занедбаний стан приміщення і склав кошторис на суму в один мільйон сто п'ятдесят вісім тисяч чотиреста вісімдесят злотих [2, арк. 58]. 31 липня 1922 р. надійшла відповідь від луцького бурмістра про здійснення всіх ремонтних робіт у будинку, де знаходиться школа ім. Яховича, до 20 серпня 1922 р. за рахунок магістрату м. Луцьк. Однак прохання І. Корчемного про виплату коштів за оренду приміщення не було виконано [2, арк. 200].

Під час архівних пошуків також дізнаємося про семикласну початкову школу в Березному Рівненського повіту. На основі фрагментарних відомостей можна відтворити загальний стан польсько-меморіального шкільництва на Волині. Архівні дані стверджують, що шкільний дерев'яний будинок знаходився в оренді, а його власниками було подружжя Малинських. Відомо, що приміщення для школи складалося з семи кімнат: п'ять із них відводилися для занять, одна – для канцелярських потреб, одна – для кухні. Біля будинку була присадибна ділянка площею 1060 квадратних метрів, якою користувався директор школи. Також неподалік розташовувалося маленьке подвір'я, що слугувало спортивним майданчиком [4, арк. 77]. Згідно з кошторисом на потреби школи на 1923 р. держава покривала витрати на підручники, навчальні матеріали, бібліотеку. Проте видатки на оренду шкільного будинку, опалення, світло, ремонтні роботи несла гміна. Слід зауважити, що часто кошти надходили несвоєчасно, тому тривалість ремонту в канікулярний період затягувалася. Наприклад, у 1922–1923 навчальному році навчання розпочалося 9 вересня у зв'язку з незавершеним ремонтом у шкільному будинку. Станом на 1922 навчальний рік Березнівська школа налічувала 227 учнів – 87 хлопців та 140 дівчат, кількість дітей за віросповіданням – 156 юдеїв, 65 римо

католиків та 6 православних. Директором закладу був Рудольф Хрусцель, проте 9 листопада 1923 р. шкільний інспектор звільнив його з посади у зв'язку з тим, що нібито Р. Хрусцель проводить із своєю дружиною платні заняття для учнів. Наступним директором було призначено Владислава Вульфа. Приступивши до виконання обов'язків, він організував 7 грудня 1923 р. вчительську конференцію у Березнівській семикласній школі. Впродовж дня відбулися показові заняття з таких предметів, як польська мова, математика, природознавство, що проводили Зофія Ходорська, Антоній Рокіцький та Гелена Дордерова відповідно. Після проведення уроків директор вказав на кращі педагогічні якості свого колективу, а також порадив учителю польської мови звертати більшу увагу на вимову слів учнями [5, арк. 2].

Для повнішого висвітлення особливостей функціонування початкового шкільництва у Волинському воєводстві необхідно звернути увагу й на заклади з нижчим ступенем організації, адже такі переважали, здебільшого, в сільській місцевості. Слід зазначити, що архівні матеріали містять мало відомостей про діяльність 1-та 2-класних шкіл. Завдяки інформації, вміщеної у листах від кураторів, шкільних інспекторів, а також у візитаційних документах, можемо частково відтворити роботу 2-класної державної початкової школи у селі Суйми Будеразької гміни Здолбунівського повіту. Вдалося дізнатися, що школа розташовувалась у двох будинках, відстань між якими становила близько 700 метрів [6, арк. 172]. У 1933–1934 навчальному році тут навчалося 115 учнів. З початку 1930 р. директором закладу і водночас учителем усім предметів, крім релігії, була Зофія Межвінська. Крім неї у школі працював ще один вчитель Микола Королев, що викладав лише польську та українську мови. Уроки релігії проводив православний священник Лукаш Жуковіч щотижня по 6 годин. Із загальної кількості учнів (115) налічувалося 113 дітей православного віровизнання і лише 2 учні римо-католицької віри [6, арк. 279]. У результаті звернення священника до шкільного інспектора в 1933 р. кількість годин релігії у школі села Суйми збільшилася до 8 [6, арк. 342]. Відомо, що голова батьківського комітету Антон Клімчук писав листа до шкільного інспектора з проханням надати ще одного вчителя до школи, проте йому було відмовлено [6, арк. 403]. Навчання здійснювалося у дві зміни: перша зміна відбувалася з 8.00 до 11.00 год ранку, друга – з 12.00 до 15.00 год, таким чином урок тривав 50 хвилин, а перерва – 10 хвилин. Мовою навчання у школі була польська, учні вивчали 11 предметів: релігія, польська мова, українська мова, математика, природознавство, історія, географія, трудове навчання, малювання, музика і фізична культура [6, арк. 279]. Кожний навчальний день розпочинався та завершувався молитвою згідно з розпорядженням Міністерства віросповідань і народної освіти від 28 серпня 1920 р. Наводимо текст молитви перед заняттями: «Святий Боже, Ти освічуєш наші серця і думки, дай нам охоти до науки і щоб ця наука стала для нас корисною. В ім'я Христа Пана нашого. Амінь.». Після занять молитва містила слова подяки Богові: «Дякую Тобі, Боже, за світло науки. Прагну бути просвіченим і завжди виконувати Твою волю. В ім'я Христа Пана нашого. Амінь.» [6, арк. 343]. Відомо, що у березні 1930 р. у Суймах лікар підтвердив спалах кору, у зв'язку з чим заняття у школі не відбувалися.

На основі спостережень з візитації школи в Суймах у листопаді 1938 року дізнаємося про недостатнє забезпечення навчальними матеріалами, частина учнів взагалі не мали підручників. Зазначалося, що діти читають польською мовою повільно, вимова слів є незадовільною, знання з математики на достатньому рівні. Класні кімнати перебували в занедбаному стані, на партах спостерігався безлад, особиста гігієна учнів була далекою від ідеалу. Шкільний інспектор занотував, що школа забезпечена деревом для опалення, проте у класах дуже холодно. Тому в зимовий час відсоток відвідуваності учнів зменшився [6, арк. 85].

Результатом асиміляційної політики польської держави було ухвалення 31 липня 1924 р. закону прем'єр-міністра Польщі Владислава Грабського – «Про деякі постанови в організації шкільництва», який набрав чинності 1 жовтня 1924 р. і формував організаційні засади національного шкільництва у східних воєводствах держави аж до кінця міжвоєнного двадцятиріччя [18]. Відомий більше за назвою як «Закон Грабського», документ запровадив модель утративістичної або двомовної школи, що виникла в результаті об'єднання місцевих польських і національних шкіл [14, с. 42]. Закон 1924 р. мав на меті врегулювати питання у сфері шкільництва національних меншин, передбачаючи можливість навчання рідною мовою. Однак було визнано за необхідне забезпечити такі умови, щоб нові школи для учнів інших національностей не загрожували польській громаді та польським школам [12, с. 330]. Обов'язковим стало викладання державною польською мовою в українських школах і гімназіях не тільки власне польської мови та літератури, але й історії про минуле та сучасне Польщі.



Навчання рідною мовою може бути запроваджено за бажанням батьків (законних представників) щонайменше 40 учнів певної національності, які належать до одного шкільного округу. Це положення стосувалося державних загальноосвітніх шкіл у гмінах, де населення однієї національності становило не менше 25 відсотків. Однак, якщо батьки щонайменше 20 дітей вимагали викладання польською мовою, то адміністрація школи була зобов'язана організувати навчання в цій школі за двомовною системою [14, с. 42]. Закон про двомовні школи запроваджував шкільні плебісцити, що проводилися згідно з розпорядженням МВіНО від 7 січня 1925 р. Їх проведення та організація здійснювалися під контролем шкільного куратора [12, с. 333]. Серед архівних документів зустрічаємо більшість декларацій від батьків або опікунів учнів з вимогою навчати українською мовою. Проте представники шкільної влади не завжди розглядали декларації, що надходили від українців чи представників інших національностей. Нами було знайдено рішення Кураторії від 12 серпня 1925 р. у справі мови навчання в українській початковій однокласній школі гміни Рожище Луцького повіту. Оскільки до шкільного інспектора надійшли декларації від батьків 22 дітей із проханням навчати польською мовою, то з 1 вересня 1925 р. школа гміни Рожище стане утраквістичною (польсько-українською) [1, арк. 5].

Згідно зі статистичними даними на території Волинського воєводства станом ще на 1922 – 1923 навчальний рік функціонувало 1145 державних початкових шкіл, з них польсько-мовних – 543, українськомовних – 442 та 93 двомовних шкіл (89 польсько-українських, 3 польсько-чеських, 5 російських та 1 польсько-єврейська) [15, с. 22].

Упродовж наступних років кількість утраквістичних шкіл систематично збільшувалася. У 1937–1938 навчальному році було 528 польсько-українських шкіл, що становило 27,3 % від загальної кількості усіх початкових освітніх закладів у Волинському воєводстві. Натомість початкових шкіл з українською мовою навчання залишилося всього 6. [7, с. 25].

Створюючи двомовні школи, влада намагалася об'єднати окремі заклади з міркувань економії коштів, а також висувалося припущення, що спільне навчання і виховання дітей призведе до подолання бар'єрів між національностями [18, с. 70]. Однак, на думку дослідників, реальний стан речей засвідчив зворотні процеси. К. Санойца вважає, що «так звані плебісцити лише загострили міжнаціональні стосунки у “східних кресах” і призвели до “суспільного неспокою”» [13, с. 137]. Виникнення двомовних шкіл викликало невдоволення української спільноти, адже батьки вимагали навчання у школах для своїх дітей українською мовою. Кураторія видала у 1927 р. Обіжник, який зобов'язував усіх вчителів на території Волинського шкільного округу володіти українською мовою [7, с. 23]. Проте, переважно, у всіх школах Волині працювали вчителі-поляки, які не знали місцевої мови, тому положення про утраквістичні школи часто ігнорувалися [12, с. 332].

У результаті проаналізованої інформації можемо зробити висновок про складне становище початкових шкіл міжвоєнного періоду, що проявлялося в нестачі шкільних будинків, учительських кадрів та навчальних матеріалів.

Таким чином, в організації волинського початкового шкільництва 20-30-х років ХХ ст. можна спостерігати такі процеси: зменшення кількості українських шкіл при одночасному збільшенні польських та утраквістичних; зменшення числа дітей української національності, які взагалі ходили до школи. Шкільна освіта не служила всім верствам суспільства однаково, завдаючи шкоди насамперед сільським дітям, приреченим здебільшого на навчання у школах найнижчого рівня.

#### Список використаних джерел та літератури:

1. Державний архів Волинської області (Держархів Волинської обл.). Ф. 34. Оп. 1. Спр. 44. 73 арк.
2. Держархів Волинської обл. Ф. 158. Оп. 1. Спр. 30. 251 арк.
3. Держархів Волинської обл. Ф. 454. Оп. 2. Спр. 607. 92 арк.
4. Державний архів Рівненської області (Держархів Рівненської обл.). Ф. 248. Оп. 1. Спр. 12. 104 арк.
5. Держархів Рівненської обл. Ф. 248. Оп. 1. Спр. 1. 144 арк.
6. Держархів Рівненської обл. Ф. 248. Оп. 1. Спр. 2. 500 арк.
7. Крамар Ю. Польськомовне шкільництво на західноволинських землях у міжвоєнний період. *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific Journal)*. Warszawa, 2016. № 5. S. 18–27.
8. Нагірняк А. Польська освітня політика на західноукраїнських землях у міжвоєнний період. *Емінак*. 2018. № 1(1). С. 93–97.
9. Dekret o obowiązku szkolnym z 7 lutego 1919 roku. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. Warszawa, 1919. Nr 14. Poz. 147.
10. Jamrożek W. Edukacja i myśl pedagogiczna w Drugiej Rzeczypospolitej. W stuletnią rocznicę odzyskania niepodległości. *Nauki o Wychowaniu Studia Interdyscyplinarne (2)*. Łódź, 2020. S. 96–105.

11. Kryńska E. Utrakwizacja szkolnictwa ukraińskiego a racja stanu Drugiej Rzeczypospolitej Polskiej. *Kultury narodowe na pograniczach*. Białystok, 2006. S. 26-43.
12. Olszewska M. Relacje polsko-ukraińskie na Wołyniu w latach 1921–1939. Wybrane problemy. *Sąsiedztwo i pogranicze – między konfliktem a współpracą*. Łódź, 2013. T. 2. S. 319-345.
13. Sanojca K. Relacje polsko-ukraińskie w szkolnictwie państwowym południowo-wschodnich województw Drugiej Rzeczypospolitej. Kraków, 2013. 477 s.
14. Stolarczyk M., Szymczyk K. Zagadnienie wychowania państwowego w odniesieniu do mniejszości ukraińskiej w Polsce w reformach oświatowych okresu międzywojennego (1924 – 1939) *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. Слов'янськ, 2017. Вип. 5(1). С. 37–51.
15. Szkolnictwo powszechne w roku szkolnym 1922/23. Główny Urząd Statystyczny. Warszawa, 1925. 56 s.
16. Szkoły powszechne Rzeczypospolitej Polskiej w roku szkolnym 1925/26. Warszawa, 1927. 698 s.
17. Trzebiatowski K. Problem powszechności nauczania w Polsce w latach 1918–1931. *Rozprawy z Dziejów Oświaty*, 12. 1969. S. 49–87.
18. Ustawa z dnia 31 lipca 1924 r. zawierająca niektóre postanowienia o organizacji szkolnictwa. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. Warszawa, 1924. Nr 79. Poz. 776.
19. Walasek S. Szkolnictwo dla mniejszości narodowych w II Rzeczypospolitej na przykładzie Kuratoriów Okręgów Szkolnych: Lwowskiego i Wileńskiego. *Przegląd Historyczno-Oświatowy*. Warszawa, 2021. № 3-4 S. 61–79.

### References:

1. Jamrożek W. Edukacja i myśl pedagogiczna w Drugiej Rzeczypospolitej. W stuletnią rocznicę odzyskania niepodległości. *Nauki o Wychowaniu Studia Interdyscyplinarne (2)*. Łódź, 2020. S. 96-105.
2. Kramar Yu. V. Polskomovne shkilnytstvo na zakhidnovolynskykh zemliakh u mizhvoienniy period. *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific Journal)*. Warszawa, 2016. № 5. S. 18–27.
3. Kryńska E. Utrakwizacja szkolnictwa ukraińskiego a racja stanu Drugiej Rzeczypospolitej Polskiej. *Kultury narodowe na pograniczach*. Białystok, 2006. S. 26-43.
4. Nahirniak A. Polska oświatna polityka na zachidnoukraińskych zemliakh u mizhvoienniy period. *Eminak*. 2018. № 1(1). S. 93-97.
5. Olszewska M. Relacje polsko-ukraińskie na Wołyniu w latach 1921–1939. Wybrane problemy. *Sąsiedztwo i pogranicze – między konfliktem a współpracą*. Łódź, 2013. S. 319-345.
6. Sanojca K. Relacje polsko-ukraińskie w szkolnictwie państwowym południowo-wschodnich województw Drugiej Rzeczypospolitej. Kraków, 2013. 477 s.
7. Stolarczyk M., Szymczyk K. Zagadnienie wychowania państwowego w odniesieniu do mniejszości ukraińskiej w Polsce w reformach oświatowych okresu międzywojennego (1924 – 1939). *Profesjonalizm pedagoga: teoretyczni y metodychni aspekty*. Vyp. 5(1). Sloviansk, 2017. S. 37–51.
8. Trzebiatowski K. Problem powszechności nauczania w Polsce w latach 1918–1931. *Rozprawy z Dziejów Oświaty*, 12. 1969. S. 49–87.
9. Walasek S. Szkolnictwo dla mniejszości narodowych w II Rzeczypospolitej na przykładzie Kuratoriów Okręgów Szkolnych: Lwowskiego i Wileńskiego. *Przegląd Historyczno-Oświatowy* 3-4. Warszawa, 2021. S. 61–79.